

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttamista koskevaksi lainsäädännöksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 8/2024 vp): Asia on saapunut työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty perustuslakivaliokuntaan, sivistysvaliokuntaan ja sosiaali- ja terveystieteiden valiokuntaan lausunnon antamista varten.

Eduskunta-aloite

Esityksen yhteydessä valiokunta on käsitellyt seuraavan aloitteen:

- Toimenpidealoite TPA 21/2023 vp Fatim Diarra vihr ym. Toimenpidealoite aikuiskoulutustuen kehittämistyön käynnistämisestä

Lausunnot

Asiasta on annettu seuraavat lausunnot:

- perustuslakivaliokunta PeVL 13/2024 vp
- sivistysvaliokunta SiVL 3/2024 vp
- sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta StVL 3/2024 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- erityisasiantuntija Eeva Vartio, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö
- valtiosihteeri Laura Rissanen, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö
- erityisasiantuntija Anna Toni, työ- ja elinkeinoministeriö
- erityisasiantuntija Juuso Mäkinen, valtiovarainministeriö
- opetusneuvos Petri Haltia, opetus- ja kulttuuriministeriö
- erityisasiantuntija Janne Savolainen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- koulutus- ja työllisyysasioiden päällikkö Mikko Heinikoski, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- koulutuspoliittinen asiantuntija Riina Nousiainen, STTK ry
- johtava asiantuntija Miika Sahamies, Akava ry
- johtava asiantuntija Mirja Hannula, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry

Valiokunnan mietintö TyVM 5/2024 vp

- työmarkkina-asioiden päällikkö Harri Hellstén, Suomen Yrittäjät ry
- neuvottelujohtaja Anna Kukka, Kunta- ja hyvinvointialueuetyöntajat KT
- johtaja Tuulikki Saari, Työllisyysrahasto
- tutkimusohjaaja Hannu Karhunen, Työn ja talouden tutkimus LABORE
- professori Toomas Kotkas
- professori Olli Mäenpää
- professori Roope Uusitalo
- tutkimusprofessori (emeritus) Jukka Vuori

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- oikeusministeriö
- Kansaneläkelaitos
- tasa-arvovaltuutetun toimisto
- Uudenmaan TE-toimisto
- tasa-arvoasiain neuvottelukunta
- Työuran aikaista jatkuvaa oppimista kehittävä työryhmä
- Pelastusopisto
- Etelä-Savon ammattiopisto, Mikkeli
- Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskus
- Helsingin kaupunki
- Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
- Suomen Kuntaliitto
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry
- Elinkeinoelämän Oppilaitokset EOL ry
- Into - etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ry
- Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry
- Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry
- Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto - SAKKI ry
- Suomen Sairaanhoidajat ry
- Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry
- Työttömien Keskusjärjestö ry
- Työttömyyskassojen Yhteisjärjestö ry

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto

HALLITUKSEN ESITYS JA EDUSKUNTA-ALOITE

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan kumottaviksi aikuiskoulutusetuuksista annettu laki ja vuorotteluvapaa-laki sekä muutettaviksi työttömyysetuuksien rahoituksesta annettua lakia, työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain muuttamisesta annettua lakia, työttömyysturvalakia, työttömyyskassalakia, työvoimapalveluiden järjestämisestä annettua lakia, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kehittämis- ja hallintokeskuksesta an-

Valiokunnan mietintö TyVM 5/2024 vp

nettua lakia sekä opintotukilakia. Lakien kumoamisen tarkoituksena on lakkauttaa aikuiskoulutustuki, ammattitutkintostipendi ja vuorotteluvapaajärjestelmä. Lisäksi tehtäisiin teknisluonteisia muutoksia eräisiin muihin lakeihin.

Esityksen tavoitteena on vähentää julkisia menoja ja lisätä työllisyyttä.

Esitys liittyy vuoden 2024 ensimmäiseen lisätalousarvioehdotukseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait ovat pääosin tarkoitettut tulemaan voimaan 1.8.2024. Laki aikuiskoulutusetuuksista annetun lain kumoamisesta on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään 1.6.2024. Laki työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain muuttamisesta ja laki elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kehittämis- ja hallintokeskuksesta annetun lain 3 a §:n muuttamisesta on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2025.

Toimenpidealoite

Toimenpidealoitteessa TPA 21/2023 vp ehdotetaan, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin aikuiskoulutustuen kehittämistyön käynnistämiseksi ja peruu aikuiskoulutustuen lakkautuksen.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Hallituksen esityksessä ehdotetaan kumottaviksi aikuiskoulutusetuuksista annettu laki ja vuorotteluvapaalaki sekä muutettaviksi eräitä muita lakeja.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on yhdistänyt esityksen käsittelyyn toimenpidealoitteen TPA 21/2023 vp, jossa ehdotetaan, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin aikuiskoulutustuen kehittämistyön käynnistämiseksi ja peruu aikuiskoulutustuen lakkautuksen.

Pääministeri Orpon hallituksen talouspolitiikan painopisteet ovat taloudellinen vakaus, työllisyys, talouskasvu sekä hyvinvointipalvelujen turvaaminen. Hallitus katsoo, että työllisyys- ja kasvutoimet yhdessä suorien sopeutustoimien kanssa luovat edellytykset julkisen talouden tasapainottumiseen vuonna 2031. Esityksessä ehdotettujen aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaajärjestelmän lakkauttamisten tavoitteena on vähentää julkisia menoja ja lisätä työllisyyttä.

Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen vahvistaa julkista taloutta yhteensä arviolta noin 262 miljoonalla eurolla, josta etuuskulujen säästö on 175 miljoonaa euroa ja loput työllisyyden kasvun tuomaa verotulojen kasvua. Aikuiskoulutustuen lakkauttamisen arvioidaan lisäävän työllisten määrää noin 10 000 työllisellä, jos nykyisin aikuiskoulutustuella opiskeluun käytettyä työaikaa ei enää tuen lakkauttamisen jälkeen käytetä opiskeluun. Aikuiskoulutustuki rahoitetaan pääosin työnantajan ja työntekijän työttömyysvakuutusmaksuilla, joten aikuiskoulutustuen lakkauttaminen ei suoraan vähennä valtion menoja.

Valiokunnan mietintö TyVM 5/2024 vp

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta pitää ehdotettuja muutoksia perusteltuina ja kannattaa lakiehdotusten hyväksymistä muuttamattomina.

Aikuiskoulutustuki

Aikuiskoulutustuen tarkoituksena oli siitä säädettyä vuonna 2000 (HE 150/2000 vp —TyVM 11/2000 vp) lisätä ja tukea työssä olevien palkansaajien ja yrittäjien omaehtoista ammatillista koulutusta antamalla pitkään työelämässä olleille mahdollisuus saada ansioihin perustuvaa toimeentuloturva opiskelun ajalta. Lain tavoitteena oli kehittää henkilöiden ammattitaitoa ja osaamista koko uran ajan ja siten torjua rakenteellista työttömyyttä. Jatkuvan oppimisen tukemista puolsi myös pyrkimys myöhentää eläkkeelle jäämistä. Hallituksen esityksen mukaan aikuiskoulutustukijärjestelmä ei ole saavuttanut sille asetettuja tavoitteita.

Hallituksen esityksessä on laajasti siteerattu ja kuvattu selvityksiä, joita aikuiskoulutustuen käyttäjistä ja tuen vaikutuksista on tehty. Tutkimusten perusteella aikuiskoulutuksen hyödyt ovat pääsääntöisesti sitä suurempia, mitä matalampi henkilön lähtökoulutus on. Aikuiskoulutustuen kohdentumisessa on kuitenkin ollut haasteita. Aikuiskoulutustuen saajat ovat keskimäärin muita aikuisia tai työllisiä korkeammin koulutettuja. Korkeakoulutettujen osuus aikuiskoulutustuen saajista on korkeampi kuin korkeakoulutettujen osuus aikuisväestöstä tai työllisistä, ja vastaavasti pelkän perusasteen suorittaneiden osuus aikuiskoulutustuen saajien keskuudessa on pienempi kuin aikuisväestössä tai työllisten keskuudessa.

Tilastotietojen perusteella aikuiskoulutustuen käyttö kasautuu niille, joilla on jo valmiiksi keskimäärin enemmän koulutusta. Saadun selvityksen mukaan tutkimuskirjallisuus ei tunne kustannustehokkaita keinoja lisätä tuen saajissa aliedustettuina olevien ryhmien kouluttautumista. Valiokunta katsoo, että julkiset koulutuspanokset tulisi kohdistaa siten, että tuen käytöstä saatavat hyödyt ovat kustannuksiin nähden mahdollisimman suuret.

Valiokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että työssä olevalle aikuiskoulutusopiskelijalle mennyt opiskelupaikka voi koulutustarjonnan rajallisuuden vuoksi olla pois nuorelta opintoihin haluavalta. Mikäli aikuiskoulutustukea saavat aikuiset syrjäyttävät opinnoista vielä työelämän ulkopuolella olevia nuoria, niin aikuiskoulutuksen kokonaisvaikutukset saattavat valiokunnan saaman asiantuntijalausannon mukaan olla negatiivisia.

Myös aikuiskoulutustuen saajien toimialajakauma viittaa siihen, että aikuiskoulutustuki ei ole odotetusti kohdentunut talouden rakennemuutoksen mahdollistamiseen ja sen vaikutusten lieventämiseen. Talouden rakennemuutoksella tarkoitetaan tässä yhteydessä jo tapahtunutta ja edelleen käynnissä olevaa muutosta, jossa tuotanto ja kysyntä kohdistuvat vähenevissä määrin teollisuus-toimialoille ja enenevissä määrin palvelualoille. Aikuiskoulutustuen käyttäjissä ylliedustettuina ovat sosiaali- ja terveysaloilla jo työskentelevät ja aliedustettuina teollisuudessa työskentelevät työlliset. Osa aikuiskoulutustuesta kohdistuu alan vaihtajille, mutta suurin osa aikuiskoulutustuen saajista on jo alalla, jonka koulutusta he aikuiskoulutustuen turvin suorittavat.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta toteaa, että aikuiskoulutustuella on järjestelmän puutteista huolimatta kuitenkin onnistuttu nostamaan suomalaisten koulutustasoa mahdollistamalla työuran aikainen jatkuva oppiminen. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta katsoo, että Suomen kilpailukyvyyn ja työelämän muutosten vuoksi on erittäin tärkeää, että koulutustasoa voidaan nostaa ja osaamista kehittää vielä työuran ajanakin.

Valiokunnan mietintö TyVM 5/2024 vp

Valiokunta tähdentää aikuiskoulutustuen merkitystä myös sosiaalista oikeudenmukaisuutta edistävänä tukimuotona. Valiokunta huomauttaa, että aikuiskoulutustukea ovat eniten käyttäneet julkisen sektorin matalapalkkaiset naiset, joiden olisi ilman taloudellista tukea vaikeaa tai mahdollonta kouluttautua ja kehittää osaamistaan.

Ammattitutkintostipendi

Ammattitutkintostipendillä tuetaan aikuisten ammatillista kehittymistä ja osaamisen uudistumista. Ammattitutkintostipendin tarkoitus on tukea työelämän tutkintojen ja näyttötutkintojen kehitystä erityisesti alanvaihtotilanteessa oleville. Ammattitutkintostipendi on kertakorvauksena maksettava etuus.

Esityksessä (s. 20) siteeratun selvityksen mukaan etuuden käyttöaste on alhainen, eikä sillä ole havaittu olevan merkittävää vaikutusta tutkintojen suorittamiseen. Stipendin lakkauttaminen vähentäisi julkisia menoja arviolta noin 11,5 miljoonalla eurolla vuodessa. Tehdyn selvityksen perusteella esityksessä arvioidaan, ettei ammattitutkintostipendistä luopuminen ainakaan merkittävästi heikennä kannustimia tutkintojen suorittamiseen.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ammattitutkintostipendillä on merkitystä erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien opintojen suorittamisessa ja koulutustason nostossa. Sitä hyödyntävät muun muassa työpajojen valmentautujat opinnollistetuilla työpajoilla. Valiokunta pitää tärkeänä, että valmentautujien motivointiin kehitetään ammattitutkintostipendiä korvaava järjestelmä.

Vuorotteluvapaajärjestelmä

Vuorotteluvapaajärjestelmän tarkoituksena on toisaalta lyhytkestoisesta työstä poissaolon avulla edistää työntekijän työssä jaksamista ja toisaalta tarjota samalla mahdollisuus parantaa työttömänä työnhakijana olevan henkilön työllistymisedellytyksiä määräaikaisen työkokemuksen kautta. Vuorotteluvapaan käytölle ei ole säädetty rajoituksia, joten vapaalla oleva työntekijä voi käyttää vuorotteluvapaan haluamallaan tavalla.

Vuorottelukorvauksen suuruus on 70 prosenttia siitä työttömyyspäivärahasta, jonka työntekijä saisi työttömäksi jäädessään. Sijaiseksi on palkattava sellainen työ- ja elinkeinotoimistossa työttömänä työnhakijana oleva, joka on ollut työttömänä työnhakijana yhdenjaksoisesti tai osissa vähintään 90 kalenteripäivää vuorotteluvapaan alkamista edeltäneiden 14 kuukauden aikana. Sijaiseksi palkattavan on oltava työttömänä työnhakijana välittömästi ennen vuorotteluvapaan alkamista.

Vuorotteluvapaalla on saadun selvityksen mukaan vuorottelijalle kahdensuuntaisia vaikutuksia. Tauko vähentää osaamisen ja kokemuksen kertymistä työkokemuksen kautta, mikä voi vaikuttaa kielteisesti tuottavuuteen verrattuna tilanteeseen, jossa henkilö ei pidä taukoa. Koska tauon voisi käyttää myös esimerkiksi opiskeluun, voi tämä puolestaan kasvattaa osaamista ja tuottavuutta. Lisäksi tauko voi tukea henkilön työssäjaksamista, minkä myötä henkilön riski jäädä ennenaikaisesti pois työelämästä voi laskea. Vuorotteluvapaan myönteisiä vaikutuksia työntekijän työkykyyn tai työssä jaksamiseen ei esityksen mukaan ole kuitenkaan pystytty tehdyissä selvityksissä selkeästi osoittamaan.

Valiokunnan mietintö TyVM 5/2024 vp

Hallituksen esityksen mukaan merkittävä osa vuorotteluvapaasijaisista on työllisiä myös sijaisuuden päättymisen jälkeen. Esityksessä siteeratun selvityksen mukaan (s. 32) sijaiset kuitenkin todennäköisesti työllistyisivät myös ilman vuorottelusijaisuutta johonkin toiseen tehtävään. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan työ- ja elinkeinoministeriön selvitysten mukaan vuorotteluvapaa on kuitenkin sijoittunut aivan kärkipäähän, kun tarkastellaan työllisyysvaikutuksiin parhaita työvoimapolitiittisia aktiivipalveluja.

Työuran aikainen jatkuva oppiminen

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan asiantuntijakuulemisissa on laajasti vastustettu aikuiskoulutustuen lakkauttamista ja pidetty järjestelmän lakkauttamisen sijasta parempana vaihtoehtona kehittää aikuiskoulutustukea siten, että se kohdistuisi nykyistä paremmin henkilöille, joilla on matala koulutustaso sekä toimialoille, jotka kärsivät työvoimapulasta.

Sosiaali- ja terveysministeriö viittaa valiokunnan saamien lausuntojen johdosta antamassaan vastineessa hallituksen esityksen toteuttamismallien tarkasteluun (s. 55), jossa todetaan, että ”tavoiteltujen säästöjen ja työllisyyden muutoksen mittaluokka on niin huomattava, että vaihtoehtoiset ratkaisumallit, joilla saavutettaisiin esityksessä ehdotettuja toimia vastaava muutos julkisen talouden säästöjen ja työllisyyden muutoksen sisällä, edellyttäisivät laajempaa etuusjärjestelmien tarkastelua ja vaihtoehtojen vaikutusten arviointia, eikä tällaisia muutoksia olisi mahdollista saattaa voimaan tavoitellussa aikataulussa. Laajemmin, koko valtiontalouden kannalta tarkasteltuna, vaihtoehtojen mallien hakeminen esimerkiksi veroratkaisut huomioon ottaen ei yksittäisessä hallituksen esityksessä ole mahdollista.”

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta pitää aikuiskoulutustuen lakkauttamista valitettavana, mutta katsoo, että vallitseva taloudellinen tilanne huomioon ottaen aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaajärjestelmän lakkauttaminen on perusteltua. Nykyisessä muodossa aikuiskoulutustuki kohdistuu väärin eivätkä tuen kustannukset vastaa siitä saatavaa hyötyä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että työssä olevilla aikuisilla on kuitenkin jatkossakin yhdenvertainen mahdollisuus opiskella myös työsuhteen ja yrittäjyyden aikana. On ilmeistä, että yhteiskunnassa on sellaisia työntekijäryhmiä ja yksilöitä, joille nykyinen aikuiskoulutustuki on tärkeä ja jopa ainoa keino parantaa osaamista ja työssä jaksamista.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta kiinnittää lausunnossaan (StVL 3/2024 vp) työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan huomiota huoleensa siitä, että sosiaali- ja terveysalan työvoiman saatavuuden ja siten myös palvelujen turvaamisen kannalta on ongelmallista, että aikuiskoulutustuki lakkautetaan ennen kuin on tietoa korvaavasta järjestelmästä.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta toteaa, että hallituksen työuran aikana tapahtuvaa jatkuvaa oppimista selvittämään asetettu työryhmä on jättänyt loppuraporttinsa. Työryhmän tehtävänä oli valmistella ehdotuksia keinoista, joilla tuetaan työuran aikaista jatkuvaa oppimista, parannetaan työllisyyttä ja tasapainotetaan valtion taloutta. Tavoitteena oli löytää keinot, joilla vahvistetaan erityisesti niiden henkilöiden osaamista, joiden työmarkkina-asema on heikko ja koulutustaso matala. Lisäksi työryhmän tehtävänä oli selvittää keinoja, joilla koulutuksen tuoma hyöty kattaisi siitä aiheutuvat kustannukset.

Valiokunnan mietintö TyVM 5/2024 vp

Työryhmä ehdottaa loppuraportissaan muun muassa, että vastuu työuran aikana suoritettavien opintojen aikaisesta toimeentulosta siirtyy aikaisempaa enemmän yksilöille ja työnantajille. Lisäksi ryhmä ehdottaa, että koulutuksia kohdennetaan lisäämällä rahoitusta erilaisille koulutuksessa aliedustetuille ryhmille, kuten esimerkiksi pelkän peruskoulun tai heikkojen perustaitojen varassa oleville, tai muutoin heikossa työmarkkina-asemassa oleville. Sosiaali- ja terveysalan ja koulutusalan osaajapulan ratkaisemiseksi työryhmä ehdottaa sosiaali- ja terveysalan siirtymien sujuvoittamista korkeakoulusektorien välillä sekä koulutuksen vetovoiman, harjoittelun, kaksois-tutkintojen ja jatkuvan oppimisen kehittämistä.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta pitää työryhmän esityksiä perusteltuina ja tarkoituksenmukaisina. Asiantuntijakuulemisissa valiokunnan huomiota on kuitenkin kiinnitetty siihen, että pienipalkkaisilla henkilöillä ei ole taloudellisia mahdollisuuksia osallistua esimerkiksi palkattomaan opiskeluun kuuluvaan harjoitteluun, jota ei voi suorittaa työn ohessa, tai lainan ottamiseen opintojen aikaisen elämän kustantamiseksi. Valiokunta pitää tärkeänä, että myös pienipalkkaisten työntekijöiden mahdollisuudet kehittää osaamistaan koko työuran ajan turvataan.

Lisäksi valiokunta yhtyy sivistysvaliokunnan (SiVL 3/2024 vp) huomioon siitä, että jatkuvan oppimisen ja siihen liittyvien toimien kehittämisessä tulee ottaa huomioon koulutusjärjestelmän kokonaisuus siten, että osaamisen kehittäminen on joustavasti mahdollista elämän eri vaiheissa ja tilanteissa. Lisäksi on tärkeää huomioida, että opiskelu työn ohella on vaativaa, ja erityisen vaativaa se on heille, joilla on jokin opiskelua hankaloittava oppimisvaikeus, vamma tai sairaus.

Saamen kielen ja kulttuurin ylläpitäminen ja kehittäminen

Perustuslakivaliokunta kiinnittää työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle antamassaan lausunnossa (PeVL 13/2024 vp) huomiota aikuiskoulutustuen lakkauttamisen vaikutuksiin saamelaisille perustuslain 17 §:ssä turvattujen oikeuksien kannalta. Perustuslakivaliokunta katsoo, että työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan on selvitettävä, millä toimenpiteillä saamelaisille perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan kuuluvista oikeuksista voidaan huolehtia aikuiskoulutustuen lakkauttamisesta huolimatta. Lisäksi perustuslakivaliokunnan mielestä uudistuksen vaikutuksia tulee tätä osin huolellisesti seurata.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta toteaa, että perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisien oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään Saamen kielilain (1086/2003). Kielilain 31 §:n mukaan valtion talousarvioon tulee ottaa määräraha valtionavustuksiin hyvinvointialueelle, kunnille, seurakunnille, saamelaisten kotiseutualueen paliskunnille sekä lain 18 §:ssä tarkoitetuille yksityisille lain soveltamisesta aiheutuvien erityisten lisäkustannusten kattamiseksi.

Säädösten lisäksi valiokunta viittaa hallituksen esityksessä mainittuun Saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen kehittämistyöryhmän raporttiin (2021) ja siinä esille tuotuihin seikkoihin. Raportin mukaan saamen kielilain 31 §:n mukainen avustus on tehokas keino lisätä saamenkielisen ja saamen kielen taitoisen henkilöstön määrää samoin kuin 25 §:n edellytysten täyttyessä saamen kielen taidon hankkimista varten myönnettävä palkallinen virkavapaus tai työstä vapautus.

Valiokunnan mietintö TyVM 5/2024 vp

Saamelaiskäräjät ja Saamelaisalueen koulutuskeskus toteavat hallituksen esitysluonnoksesta antamassaan lausunnossa koulutuskeskuksen olevan merkittävä aikuiskoulutuksen järjestäjä ja aikuisväestön saamen kielen elvyttäjä. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan saamen kielten kulttuuria ja asemaa koskeva erityiskysymys on annettu tiedoksi työuran aikaista jatkuvaa oppimista selvittäneelle sosiaali- ja terveysministeriön asettamalle työryhmälle, jotta se voisi huomioida kysymyksen työssään. Lisäksi valiokunta toteaa, että opetus- ja kulttuuriministeriön on rahoittanut hankkeita, joiden turvin parannetaan saamen kielten opettajatilannetta sekä koulutetaan saamenkielistä sosiaali- ja terveysalan henkilöstöä.

Esityksen tasa-arvovaikutukset

Hallituksen esityksessä on pääosin tilastotietojen perusteella kuvattu esityksen vaikutuksia yhdenvertaisuuteen ja sukupuolten tasa-arvoon (s. 52). Yhdenvertaisuuden osalta esityksessä todetaan, että aikuiskoulutustuen lakkauttaminen voi heikentää pienituloisten henkilöiden mahdollisuuksia hankkia jatko- ja täydennyskoulutusta.

Sukupuolten tasa-arvoa esityksessä käsitellään kuvaamalla tuen saajien tilastollista jakautumista toimialoittain, koulutustasoittain ja sukupuolittain ja todetaan, että aikuiskoulutustuen lakkauttamisen vaikutukset kohdistuvat enemmän naisiin kuin miehiin.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa valiokunnalle antamassaan vastineessa, että aikuiskoulutustuen ja vuorotteluvapaan saamiseen ei liity sukupuoleen tai toimialoihin liittyvä ehtoja eikä esitys itsessään kohdistu eri tavoin eri sukupuoliin tai muihin väestöryhmiin. Eri sukupuoliin kohdistuvien erilaisten vaikutusten todetaan sen sijaan olevan kytköksissä Suomen työmarkkinoiden sukupuolittuneisuuteen. Lisäksi vaikutusten voidaan ministeriön mukaan arvioida johtuvan siitä, miten yleistä aikuiskoulutustuen myöntämisen ehdot täyttävä opiskelu ja opintovapaalle sekä vuorotteluvapaalle siirtyminen naisten keskuudessa on.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta huomauttaa, että tasa-arvolain mukaan viranomaisen tulee kaikessa toiminnassaan edistää sukupuolten tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti ja luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan sukupuolten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Erityisesti tulee muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät tasa-arvon toteutumista. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta toteaa, että esityksessä ei todeta, että sillä edistettäisiin sukupuolten tasa-arvoa, vaan siinä tilastoihin perustuen vain kuvataan miehiin ja naisiin kohdistuvia erilaisia vaikutuksia.

Esityksen mukaan naiset käyttävät aikuiskoulutustukea ja vuorotteluvapaajärjestelmää miehiä merkittävästi enemmän, joten järjestelmien lakkauttaminen vaikuttaa heikentävästi erityisesti naisten mahdollisuuteen kehittää ja ylläpitää ammattitaitoaan. Valiokunta pitää ilmeisenä, että esitys toteutuessaan on tältä osin ristiriidassa tasa-arvolain tasa-arvon edistämismääräyksen kanssa.

Valiokunta pitää tärkeänä, että esityksen sisältämien tukien lakkauttamisen vaikutuksia seurataan tarkasti ja että seurannassa huomioidaan myös vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon ja sen edistymiseen erityisesti naisvaltaisilla kasvatus-, sosiaali- ja terveysaloilla. Huomiota on kiinnitettävä etenkin siihen, vaikuttaako aikuiskoulutustuen lakkauttaminen miesten ja naisten väliin palkkaeroon.

Valiokunnan mietintö TyVM 5/2024 vp

Toimenpidealoite

Toimenpidealoitteessa ehdotetaan aikuiskoulutustuen kehittämistyön käynnistämistä ja esityksessä ehdotettujen lakkautusten peruuttamista. Valiokunta toteaa, että aikuiskoulutustuen kehittämistä on käsitelty sosiaali- ja terveysministeriön työuran aikana tapahtuvaa jatkuvaa oppimista selvittämään asetetussa työryhmässä, joka on jättänyt loppuraporttinsa maaliskuun lopussa kuluvana vuonna 2024. Tämän perusteella valiokunta katsoo, ettei kehittämistyön käynnistäminen ole tarpeen ja ehdottaa toimenpidealoitteen hylkäämistä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Työelämä ja tasa-arvovaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 8/2024 vp sisältyvät 1.—9. lakiehdotuksen.

Eduskunta hylkää toimenpidealoitteen TPA 21/2023 vp.

Helsingissä 14.5.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Saara-Sofia Sirén kok
varapuheenjohtaja Lauri Lyly sd
jäsen Miko Bergbom ps
jäsen Fatim Diarra vihr
jäsen Atte Kaleva kok
jäsen Tuomas Kettunen kesk
jäsen Mikko Lundén ps
jäsen Niina Malm sd
jäsen Anders Norrback r
jäsen Olga Oinas-Panuma kesk
jäsen Karoliina Partanen kok
jäsen Aino-Kaisa Pekonen vas
jäsen Jorma Piisinen ps
jäsen Piritta Rantanen sd
jäsen Tere Sammallahhti kok
jäsen Timo Suhonen sd
varajäsen Juho Eerola ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjaana Kinnunen

Valiokunnan mietintö TyVM 5/2024 vp Vastalause

Vastalause

Perustelut

Yleistä

Hallituksen esitys eduskunnalle aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 8/2024 vp) on ajoitukseltaan, vaikutuksiltaan ja harkinnaltaan kestävä. Esitys osuu pahiten työvoimapula-aloille, joilla alan vaihtajien siirtyminen ja osaamisen edelleen kehittäminen vaikeutuvat. Yhteisvaikutukset asumistuen-, ansioturvan- ja lapsikorotustenleikkausten kanssa on arvioitu puutteellisesti.

Yksilön kannalta hallituksen esitys luo sumeutta ja epätietoisuutta sekä eräille aloille jopa kriittistä koulutetun työvoiman vajetta. Tämä tapahtuu tilanteessa, jossa Suomen talous vaatisi näköalaa, luottamusta ja uskoa tulevaan sekä nousua ylös taantumasta.

Lakkauttamiset eivät tue tavoitteita työllisyyden nostamiseksi ja työurien pidentämiseksi eikä niillä näin ole myöskään aitoa valtion taloutta tasapainottavaa vaikutusta.

Lakkauttamisille on laaja vastustus palkansaajakeskusjärjestöissä, Kunta- ja hyvinvointialueiden työnantajilla, sote-alan yrityksissä ja järjestöjä edustavalla Hyvinvointiala HALI ry:llä sekä Sivistysalan työnantajilla. Käytännössä vain Elinkeinoelämän keskusliitto EK ja Suomen Yrittäjät SY puolsivat esityksiä.

Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen

VM:n laskennallinen työllisyyttä parantava vaikutus aikuiskoulutustuen lakkauttamiselle on 10 000 työllistä. Työllisyysvaikutukset on laskettu olettaen, etteivät kansalaiset enää ollenkaan menisi jatkokoulutukseen ja kehittäisi osaamistaan kun tuki lakkaa, vaan pysyisivät työllisinä avoimilla työmarkkinoilla. Hallituksen esityksellä jatkokoulutusta vaikeutetaan, kun osaamista työelämässä pitäisi vahvistaa. Siksi hallitus vie nyt kehitystä väärään suuntaan.

Vuoden 2013 yli 15 000 aikuiskoulutustuen saajasta on oppijoiden määrä noussut vuonna 2022 jo yli 30 000:een. Viimeisen kymmenen vuoden aikana neljännesmiljoona suomalaista on saanut aikuiskoulutustukea. Asiakastytyväisyys on Työllisyysrahaston teettämän tutkimuksen mukaan ollut 82 prosenttia.

Työn murros ja pidemmät työurat muuttavat työelämää, jolloin osaamisen päivittäminen työuran aikana muodostuu yhä tärkeämmäksi. Töiden monipuolistuminen ja alan vaihto sekä työn perässä muuttamisen tarve vaativat toimivan ja luotettavan polun, jossa ei luoda keinotekoisia esteitä uralle. Etenkään pitkälänjan opintopolkua ei pidä tukkia lyhytnäköisillä koulutuspoliittisilla linjauksilla. Omaehtoinen osaamisen päivittäminen työuralla on huipputärkeää työssä pysyvyyden, motivaation ja tarpeen vuoksi. Suomessa tarvitaan osaavaa työvoimaa, jolla on mahdollisuus kehittää itseään läpi työuran.

Valiokunnan mietintö TyVM 5/2024 vp Vastalause

Toimivaa järjestelmää ei pidä lopettaa vaan kehittää. Lisäksi siirtymäaikaa tarvitaan, mikä koskisi esimerkiksi vain työvoimapula-aloja ja joilla jopa lakisääteisten velvoitteiden täyttäminen henkilöstön pätevyydessä on kiinni aikuiskoulutustuesta. Näistä esimerkkeinä esille ovat nousseet sote- ja hoiva-alat, pelastusala ja erityisopetus. Aikuiskoulutustuen kohdentaminen nykyistä paremmin on yksi vaihtoehto, jonka arviointi on jäänyt hallituksen esityksessä pois kokonaan. Esimerkiksi toisen asteen tai matalamman koulutustason omaavia saisimme omaehtoisen opiskelun kautta ohjattua paremmin työvoimapula-ammatteihin ja tarpeelliseen matalamman osaamistason nostoon. Tavoitteena voisi olla ensisijaisesti osa-aikainen opiskelu, mutta jos opiskelu vaatii täysiaikaista läsnäoloa, niin sen tulisi olla mahdollista. Osa-aikainen opiskelu vähentää sijaisien tarvetta ja myös helpottaa toimeentuloa opiskeluajalta.

Valiokunnan kuulemisissa esimerkiksi Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE lausui, että aikuiskoulutustuki paikkaa suomalaisen koulutusjärjestelmän ongelmaa, jossa merkittävä osa nuorista ohjautuu ammatillisen toisen asteen oppivelvollisuuskoulutuksen jälkeen työmarkkinoille suoraan korkeakouluun jatkamisen sijaan. Aikuiskoulutustuki on mahdollistanut tälle joukolle korkeakouluopintojen suorittamisen myöhemmin työuran aikana. Tuen lakkauttaminen heikentää entisestään mahdollisuuksia saavuttaa tavoitteita korkeakoulutuksen suorittaneiden osuudessa.

On käsittämätöntä, että hallituksen esityksessä halutaan ajaa alas koulutuspolku avoimille työmarkkinoille, vaikka sen rahoitus on kunnossa. Se on kerätty työttömyysvakuutusmaksulla, joka on jakaantunut puoliksi palkansaajille ja työnantajille. Yhteensä noin 0,17 prosenttia. Tämä osa julkista taloutta on ollut hyvin tasapainossa koska, työttömyysvakuutusmaksut ovat kattaneet menot.

Työllisyysrahasto, joka hallinnoi kerättyjä työllisyysvakuutusmaksuja on ollut tuenantoprosessiltaan erinomainen ja luonteva paikka jatkossakin hoitaa tuen antaminen. Työllisyysrahasto on työntekijä- ja työnantajapuolien yhteisesti hallinnoima.

Hämmäntävimmäksi on koettu asiantuntijalausunnoissakin, että hallituksella ei ole uutta järjestelmää tai mallia vielä tilalle. Järkevintä olisi lähtökohtaisesti siirtymäaika siihen asti, että uusi järjestelmä on olemassa ja sitä voisi verrata ja arvioida vaikutuksiltaan nykyiseen järjestelmään. Vähintäänkin siirtymäaika tarvitaan aikuiskoulutustuen lakkauttamiselle tai hanketta, jossa varsinkin työvoimapula-alojen voisivat esimerkiksi hakea rahoitusta kouluttaakseen henkilöstöä tehtäviin, joihin ei saada pätevää henkilöstöä.

Kuulemisissa valiokunnalle painotettiin sitä, että tuen lakkauttamisella tällä aikataululla voi olla jopa kriittinen vaikutus eri palveluiden saatavuuteen. Viittaus liittyi esimerkiksi sote- ja pelastusalan henkilöstön saatavuuteen. Tilanne voi aiheuttaa myös alan houkuttelevuuteen jatkossa. Hyvinvointialueet eivät pysty täyttämään lakisääteisiä tehtäviä. Kuulemisessa nousi esille myös vakava huoli siitä, että aikuiskoulutustuen kautta suurin osa oppijoista on kohdistunut työvoimapulasta kärsiville aloille ja johtanut jopa täystyöllisyyteen. Eikö toimivan järjestelmän alasajo ole näin todistettavasti hölmöä?

Valiokunnassa kuultiin hallituksen työryhmää johtanutta valtiosihteeriä, jonka selvityksen mukaan on ollut esillä lainapainotteisuuden kasvattaminen ”uudessa mallissa”. Lainapainotteisuuden kasvattaminen karsii mahdollisuuksia etenkin pienituloisilla kouluttautua eteenpäin ja edetä vaativimpiin tehtäviin tai vaihtaa ammattia.

Valiokunnan mietintö TyVM 5/2024 vp Vastalause

Havainnoksi ja johtopäätökseksi kuulemisesta tuli, että on hölmöä lopettaa järjestelmä, kun uutta ei ole vielä edes näköpiirissäkään. Vertailu uuden ja nykyisen järjestelmän sekä tuen tehokkaan ja vaikuttavan kohdentamisen välillä on mahdotonta.

Jo nyt kolmasosa ottaa opiskeluun lainaa, kun nykyinenkään aikuiskoulutustuki ei riitä. Työnantajien tarjoama koulutus kohdistuu ja painottuu eniten korkeammin koulutettuihin. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon takia pitäisi olla uusi vaihtoehto tarjolla ja arvioitavana, ennen kuin nykyinen järjestelmä lopetetaan.

Lisäksi aikuisoppimisen järjestäminen opintotuen kautta painottuu opintolainan ottamiseen ja näin velkaannuttaa aikuisopiskelijoita. Opintotukea ei ole tarkoitettu jatko-opiskeluun. Opintotukeen sidottu aikuiskoulutustuki tulee suoraan lisäämään valtion menoja. Nykyinen malli ei vie nyt valtion rahaa muuten kuin yrittäjien aikuiskoulutustuen osalta. Työntekijät ovat oman opiskelunsa maksaneet työttömyysvakuutusmaksuilla.

Hallituksen esitys aikuiskoulutustuen lakkauttamiseksi luo uusia arjen turvallisuuden uhkakuvia. Pelastusopisto piti aikuiskoulutustuen lakkauttamista pelastustoimen ja hätäkeskuslaitoksen henkilöstön saatavuuden osalta kriittisenä.

Nyt esitetty aikuiskoulutustuen lakkauttaminen vie mahdollisuuden myös yrittäjien koulutustason ja osaamisen kehittämiseltä. Erityisesti pienet yritykset tarvitsevat tätä, koska eivät itse pannosta osaamisen kehittämiseen riittävästi tai siihen ei ole riittäviä voimavaroja. Nyt hallituskin on herännyt ja vielä esitti kevään kehysriihessä valtion verovaroista kustannettavaan yrittäjien aikuiskoulutustukeen 1,2 miljoonan euron lisäystä, koska rahat ovat loppuneet. Eli tarvetta koulutukseen ja osaamisen kehittämiseen olisi, mutta nyt se ajetaan päinvastaisesti alas hallitsemattomasti ja poukkoilevasti myös yrittäjien osalta.

Ammattitutkintostipendi

Ammattitutkintostipendin lakkauttamisesitykseen saatiin vähäisemmin näkökantoja kuin aikuis-koulutustuen lakkauttamiseen, ja monet lausijat eivät suoranaisesti ilmaisseet vastustavansa tai kannattavansa esitystä.

Ammattitutkintostipendin vaikuttavuudesta ei ole monen tahon mukaan saatavilla riittävästi tutkimustietoa, minkä vuoksi ammattitutkintostipendin vaikuttavuutta ja kehittämisvaihtoehtoja olisi tullut selvittää tarkemmin lakkauttamisen sijaan.

Esimerkiksi STTK ja Tehy nostivat esiin, että koulutuksen järjestäjät voivat periä ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksesta maksuja, joiden kustannuksia tutkinnon suorittaneilla on mahdollisuus kattaa jälkikäteen ammattitutkintostipendillä. Teollisuusliiton mukaan ammattitutkintostipendi on ainoa yksinomaan ammatillisen tutkinnon suorittajille suunnattu tukimuoto, joka osaltaan parantaa jatkuvan oppimisen etuuksien kohdentumisongelmia.

TEM:n mukaan huomion arvoista on, että neljä viidestä tutkinnon suorittaneesta on kyseisen etuuden hakenut, joten sen olemassaolosta ollaan tietoisia. Näin ollen ei liene täysin poissuljettua, että stipendillä voisi olla kannustinvaikutus ainakin suorittaa tutkinto-opinnot loppuun. Tällä taas voi olla vaikutus henkilön tulevaan työllistymiseen ja palkkatasoon.

Valiokunnan mietintö TyVM 5/2024 vp
Vastalause

Vuorotteluvapaa

Lähes kaikki kantansa ilmaisseet kuullut tahot suhtautuivat kielteisesti ehdotukseen vuorotteluvapaan lakkauttamisesta. Osassa tuotiin esiin, ettei vuorotteluvapaan lakkauttaminen tue hallitusohjelman kirjauksia työllisyyden lisäämisestä ja työurien pidentämisestä. Lausunnoissa korostettiin, että työntekijän mahdollisuus vuorotteluvapaaseen tukee työhyvinvointia sekä työssä jaksamista, ja on siten tärkeä tekijä työurien pidentämisen ja työkyvyn ylläpitämisen edistämiseksi. Nykyisen työhistoriavaatimuksen takia vuorotteluvapaajärjestelmä edistää erityisesti työuran loppupuolella olevien työssä jaksamista.

SOSTE ja SAK korostivat lausunnoissaan vuorotteluvapaan sijaisina toimivien työttömien työnhakijoiden työllisyyttä edistävää vaikutusta. Kuuloliiton mukaan vuorotteluvapaajärjestelmä tarjoaa monelle vammaiselle ja osatyökykyiselle työntekijälle mahdollisuuden päästä työelämään.

Osa asiantuntijoista esitti, että lakkauttamisen sijaan nykyistä vuorotteluvapaajärjestelmää tulisi kehittää.

Jopa TEM suhtautui vuorotteluvapaan lakkauttamiseen kriittisesti. Vuorotteluvapaan seurauksena on saatu hyvinvointia, osallisuutta, sosiaalista hyvää ja työllistymistäkin sijaisille. Harva muu aktiivinen työvoimapalvelu tuottaa näin monitahoisia hyötyjä samanaikaisesti. Näitä hyötyjä on kuitenkin vaikea mitata tilastojen tai vaikuttavuustutkimusten avulla. Olisiko tarpeen arvioida, onko kasvavien mielenterveysongelmien, uupumisen ja muun lisääntyneen työpahoinvoinnin aikana pitkällä aikavälillä oikeaan suuntaan vaikuttava toimi lakkauttaa mahdollisuus pitää taukoa työelämästä ja antaa toisenlaista kontribuutiota yhteiskunnalle? Palvelua kehittämällä vuorotteluvapaasijaisuus voisi olla kelpo työkalu myös kaikkein vaikeimmin työllistyvien tukemiseksi.

Toinen vaihtoehto voisi olla pyrkimys ohjata sijaisiksi palkkaamista heikommassa työmarkkina-asetmassa oleviin työnhakijoihin, kuten pitkäaikaistyöttömiin, maahanmuuttajiin tai osatyökykyisiin. Sijaisuuden yhteyteen voitaisiin myös yhdistää tehokkaammin henkilökohtaista uraohjausta ja työpaikkaohjausta, jotta hyödyt olisivat suuremmat ja vaikutukset kestävämmät.

Esityksessä todetaan, että vuorottelijan osaaminen ja tuottavuus laskevat vapaan aikana, mutta tätä ei ole perusteltu millään tutkimustiedolla. Esityksessä ei myöskään ole laajemmin kuvattu, mitä (tuottavuuttakin parantavia) hyötyjä vuorotteluvapaalla on mahdollisesti saatu, kuten formaalia ja non-formaalia osaamista, hyvinvointia, sosiaalista kontribuutiota yhteiskunnalle esimerkiksi omaishoidon muodossa.

Kuten aikuiskoulutustuenkin kohdalla, vuorotteluvapaan yksi haaste on ollut epätarkoituksenmukaiseksi nähty kohdentuminen — eli käyttö lomana. Esityksessä onkin mainittu vaihtoehtona, että vuorotteluvapaa tulisi käyttää esimerkiksi omaishoitoon tai opiskeluun. Tämä on yksi näkökulma, mutta ei sovellu kaikkiin tilanteisiin.

Esitysten tasa-arvovaikutukset

Aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttaminen ovat isoja tasa-arvokysymyksiä. Lakkautukset koskevat etenkin naisvaltaisia aloja. Naiset käyttävät aikuiskoulutustukea ja vuorotteluvapaata enemmän kuin miehet, joten siksi niiden lakkauttaminen vai-

Valiokunnan mietintö TyVM 5/2024 vp
Vastalause

kuttaa merkittävästi etenkin naisenemmistöisillä aloilla. Laukkauttaminen heikentää merkittävästi työssäjaksamista ja naisten mahdollisuuksia kehittää ja ylläpitää ammattitaitoaan. On ilmeistä, että esitys on toteutuessaan ristiriidassa tasa-arvolain tarkoituksen kanssa.

Esitysten taloudelliset vaikutukset

Tasa-arvovaltuutettu totesi valiokunnan kuulemisessa, että sukupuolivaikutusten arviointi on tehty, mutta esityksessä ei todeta, että sillä edistettäisiin sukupuolten tasa-arvoa, vaikka viranomaisen tulee edistää tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Valiokunta ei kuullut esitysten perustuslainmukaisuudesta perustuslakivaliokuntaa.

Hallituskaudella jatkuvaan oppimiseen ja aikuisoppimiseen kohdistuvat leikkaukset nousevat yhteensä 320 miljoonaan euroon. Viimeisimmässä kevään kehysriihessä hallitus päätti leikata 100 miljoonaa euroa ammatillisesta koulutuksesta. Aikuiskoulutuksen lakkautus tänä vuonna 175 miljoonaa lisättynä vapaan sivistystyön leikkausten kymmenillä miljoonilla luovat Suomesta aikuiskoulutuksen takapajulan. Aikuiskoulutuksen vaikeuttaminen myös muuten, kehysriihen 100 miljoonan euron leikkauksella, vie työkaluja mahdollisuudesta työelämässä jatkuvaan kehittymiseen niin työntekijöiltä kuin pienyrittäjiltä.

Kehysriihessä hallitus kohdisti valtion varoja kymmenen miljoonaa euroa hoiva- ja hoitoalojen sekä opetuksen työvoimapula-aloille. Tätä kehysriihipäätöstä verovaroista ei tarvittaisi, jos hallitus jatkaisi nykyistä aikuiskoulutustuen toiminta- ja rahoitusmallia. Siksi on ristiriitaista taloudellisillakin perusteilla, että hallitus on päätenyt periaatteellisilla perusteilla lakkautuksiin osaamisen kehittämisen ja työurien pidentämisen näkökulmasta. Lakkautuksilla, joiden käyttäytymisvaikutukset saattavat olla käytännössä arvaamattomat ja päinvastaiset kuin mitä hallitus tavoittelee, ei tehdä työllisyyden ja työvoiman kasvua tukevaa sekä taloudellista toimeliaisuutta lisäävää yhteiskuntapolitiikkaa.

Voimaantulo

Asiantuntijakuulemisissa nousi esille myös lain nopea ja taannehtiva voimaantulo, josta aiheutuu käytännön vaikeuksia Työllisyysrahastolle tukihakemusten käsittelyyn. Rahoitus päättyy vuoden 2025 lopussa ja uusien tukien hakuaika päättyy jo 1.8.2024. Ajoitus on teknisesti huono ja jopa kohtuuton elämäänsä ja osaamisensa kehittämistä suunnitteleville. Siksi riittävä siirtymäaika tarvitaan. Nyt muutokset aiheuttavat ennakoimattomuutta ja hämmennystä, joka vie osaa mista väärään suuntaan.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotukset hylätään ja

että hyväksytään kolme lausumaa. (Vastalauseen lausumaehdotukset)

Valiokunnan mietintö TyVM 5/2024 vp
Vastalause

Vastalauseen lausumaehdotukset

- 1. Eduskunta edellyttää, että hallitus kehittää nykyisen aikuiskoulutustukijärjestelmän tilalle mallin, joka huomioi erityisesti toisen asteen ja matalan koulutuksen saaneiden perheellisten ja pienipalkkaisten mahdollisuudet opiskeluun sekä säädeltyjen sote-, kasvatus-, opetus- ja pelastusalojen erityistarpeet siten, ettei julkisen sektorin osaaajapula entisestään heikkene.*
- 2. Eduskunta edellyttää, että hallitus kehittää nykyisen vuorotteluvapaanjärjestelmän tilalle mallin, joka edistää ohjatusti työhyvinvointia ja jolla voidaan mahdollistaa esimerkiksi läheis- ja omaishoito.*
- 3. Eduskunta edellyttää, että hallitus pikaisesti selkeyttää aikuiskoulutusetuuksista annetun lain (1. lakiehdotus) voimaantulo- ja siirtymäsäännöstä (2 §) siten, että henkilö, jolle aikuiskoulutusetuus on myönnetty ennen lain voimaantuloa, mutta jonka opinnot alkaisivat 1.8.2024 jälkeen, ei joudu kohtuuttomaan tilanteeseen.*

Helsingissä 14.5.2024

Lauri Lyly sd
Niina Malm sd
Piritta Rantanen sd
Timo Suhonen sd
Aino-Kaisa Pekonen vas
Fatim Diarra vihr
Tuomas Kettunen kesk
Olga Oinas-Panuma kesk